

Ryszard Filas

Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Jagielloński

Słowa kluczowe: czasopisma, media, medioznawstwo, Polska

Key words: publications, media, media studies, Poland

ROZWÓJ CZASOPISM MEDIOZNAWCZYCH W POLSCE W DRUGIEJ POŁOWIE XX WIEKU

Uwagi wstępne

Zagadnienie formowania się polskiego czasopiśmiennictwa naukowego dotyczącego mediów w Polsce w drugiej połowie XX w. może wydawać się dziś mało twórcze. Istnieją przecież opracowania syntetyczne poświęcone rozwojowi tego typu prasy w czasach PRL, jak i w ostatniej dekadzie XX w. (m.in. Sylwester Dziki, Władysław Kolasa)¹. Można też wskazać sporo opracowań bardziej szczegółowych, portretujących krótszy okres bądź też rozwój pojedynczych tytułów na przestrzeni kilku dekad (Mieczysław Kafel, Ryszard Filas i Paweł Płaneta)². Wiemy też sporo o początkach piśmiennictwa medioznawczego sięgających czasów sprzed I wojny światowej i międzywojnia (np. Maria Czajkowska)³. Wspomniani autorzy zaproponowali też ogólny sposób ujęcia tematu, czyli spojrzenie na powstawanie i funkcjonowanie pism przez pryzmat instytucji sprawczych. Ponowna próba rekonstrukcji całej oferty, poparta kwerendą biblioteczną, pozwoliła uściślić kilka ustaleń poczynionych przez dotychczasowych badaczy, a także naszkicować obszary niewiedzy. Celem tego artykułu jest także porównanie oferty prasowej (w obszarze medioznaw-

¹ S. Dziki, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa prasoznawczego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1988, nr 2; W. Kolasa, *Czasopisma prasoznawcze i prasoznawstwo w czasopismach (1989–2000)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2002, R. 5, z. 1.

² M. Kafel, *Z historii badań nad prasą w Polsce*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1963, nr 1–2; S. Dziki, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1962–1993), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1999, R. 2, z. 2; R. Filas, P. Płaneta, *Zeszyty Prasoznawcze (1958–2013). An outline of the structure, content and social features of the quarterly*, „Central European Journal of Communication”, Spring 2014, t. 7, nr 1.

³ M. Czajkowska, *Stanisław Teofil Jarkowski*, „Prasa Współczesna i Dawna” 1958, nr 4.

stwa) w dwóch odmiennych ustrojach politycznych i warunkach funkcjonowania rynku prasowego.

Początki – inspiracje

Pomysł założenia w pełni profesjonalnego pisma wspólnego dla środowiska dziennikarzy, wydawców i nielicznych uczonych tworzących zręby instytucjonalnego prasoznawstwa na ziemiach polskich przypisuje się, zapewne trafnie, Stanisławowi Teofilowi Jarkowskiemu (1882–1947). Ten, śmiało można powiedzieć, ojciec polskiego prasoznawstwa⁴ natychmiast po powrocie z zagranicznych studiów⁵ wystąpił na Krajowym Zjeździe Dziennikarzy w Krakowie (z okazji 250. rocznicy ukazania się „Merkuriusza Polskiego”) z projektem czasopisma „Archiwum Prasy Polskiej”, o nieustalonej (otwartej) wprawdzie częstotliwości ukazywania się, ale z zarysowaną wizją jego zawartości. Periodyk miał poruszać zagadnienia ważne dla całego zawodu dziennikarskiego, zamieszczać studia i rozprawy dotyczące dziejów prasy polskiej, publikować aktualną kronikę krajowego ruchu wydawniczo-prasowego oraz kronikę prasy zagranicznej, zawierać szczegółowy dział bibliograficzny, a wreszcie inne materiały (np. komunikaty instytucji i stowarzyszeń dziennikarskich) i rubryki specjalne⁶. „Archiwum” pozostało niespełnionym marzeniem Jarkowskiego⁷ z powodu „trudności organizacyjno-wydawniczych”. Sam pomysłodawca przez całe dwudziestolecie międzywojenne aktywnie działał⁸ w zawodzie dziennikarskim, zorganizował pierwsze w Polsce biuro wycinków prasowych, wykładał w dwóch warszawskich szkołach dziennikarskich, publikował rozprawy z zakresu historii prasy i bibliologii, zainicjował serię wydawniczą pn. Biblioteka Prasowa Polska (w latach 1921–1939 ukazało się 12 tomów, w tym siedem autorstwa samego Jarkowskiego). W czasie wojny zabezpieczył w swym mieszkaniu li-

⁴ Idee takie (ośrodek badań nad prasą) kiełkowały już wcześniej wśród uczestników Kółka Dziennikarzy zorganizowanego przez Stefana Górskiego na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1903–1904. Jarkowski stał się później ich dozgonnym entuzjastą i propagatorem.

⁵ Stanisław Jarkowski studiował w latach 1905–1911, początkowo prawo na Uniwersytecie Warszawskim, potem w Lipsku ekonomię oraz nauki społeczno-historyczne i bibliotekarstwo, uczęszczając w międzyczasie na zagraniczne wykłady u prasoznawców w Wiedniu, Paryżu i Szwajcarii. W Lipsku (u prof. Karola Buchera, jednego z pionierów niemieckiego prasoznawstwa) przygotowywał pracę doktorską na temat polskiej prasy obcojęzycznej; w Paryżu i Wiedniu powstało kilka artykułów. Zob. M. Czajkowska, *Stanisław Teofil Jarkowski*, s. 113–114; M. Kafel, *Z historii badań*, s. 16.

⁶ S. Dziki, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa*, s. 6.

⁷ Podobnie jak nieco późniejszy projekt rocznika o charakterze informacyjno-encyklopedycznym „Prasa Polska”. Zob. M. Kafel, *Z historii badań*, s. 17.

⁸ W walce o status prasoznawstwa jako nowej dyscypliny naukowej oraz o organizację szkolnictwa dziennikarskiego Jarkowski ściśle współpracował z Józefem Wasowskim oraz Wincentym Trzebońskim.

czącą 10 tys. pozycji bibliotekę prasoznawczą (która po latach stworzyła podwaliny biblioteki krakowskiego Ośrodka Badań Prasoznawczych). Ale to nie Jarkowski stał za edycją warszawskiego dwumiesięcznika/miesięcznika „Prasa” (1930–1939), organu Polskiego Związku Wydawców Dzienników i Czasopism, ani też kilku wąsko zorientowanych pism branżowych (jak poznańskie, kolejno, „Przegląd Graficzny”, „Przegląd Graficzny i Papierniczy”, „Przegląd Graficzny, Wydawniczy i Papierniczy” czy warszawska „Grafika”).

„Prasa Polska” materializacją starej idei

Na realizację swej idei czekał Jarkowski blisko cztery dekady, aż do czasów powojennych, gdy w latach 1946–1947 uruchamiał Polski Instytut Prasoznawczy i jego organ – miesięcznik „Prasa Polska” (czerwiec 1947–1990). Narastająca stalinizacja życia społeczno-politycznego kraju i nieoczekiwana śmierć Jarkowskiego w czerwcu 1947 r.⁹ przyczyniły się do wyhamowania organizacji PIP¹⁰, a wydawanie periodyku poświęconego – w zamyśle – wiedzy o prasie zostało przejęte w pełni przez Związek Zawodowy Dziennikarzy RP oraz Polski Związek Wydawnictw Prasowych. Na początku 1950 r. „Prasa Polska” została oficjalnym organem tych dwóch związków, by wkrótce (od numeru 3 z 1951) stać się organem Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich¹¹. Pismo, mimo usytuowania organizacyjnego (jako formalnie pismo środowiskowe dziennikarzy), pozostając przez blisko dekadę jedynym tego typu periodykiem w kraju, nie unikało publikacji popularyzujących dorobek różnych dziedzin prasy (mediów), wśród autorów zaś nie brakowało nazwisk znanych prasoznawców. „W każdym numerze – pisał Władysław Kolasa – obok kroniki, artykułów dyskusyjnych i wywiadów, publikowano teksty fachowe oraz szkice przeglądowe poświęcone teraźniejszości i historii prasy”¹². Drukowano tam też w odcinkach *Słownik dziennikarzy polskich 1945–1985*, a także systematycznie bibliografię pozycji poświęconych mediom. Redaktorem naczelnym „Prasy Polskiej” był zwykle przewodniczący (bądź zastępca) SDP; ostatnimi byli Klemens Krzyżagórski (1981–1985) i Florian Dłużak (1985–1990)¹³. Pismo przetrwało do

⁹ Zmarł 11 czerwca 1947 r. Nie wiadomo, czy zdążył obejrzeć pierwszy numer „Prasy Polskiej” (datowany na tenże miesiąc).

¹⁰ Stanisław Jarkowski zdołał przed śmiercią wygłosić wykład programowy, opracowano też program studiów dziennikarskich i zreorganizowano bibliotekę. Formalnie PIP rozwiązano w 1950 r. Więcej o PIP zob. M. Kafel, *Szkoły dziennikarskie i ośrodki badań nad prasą*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1964, nr 3, s. 160–162.

¹¹ W latach 1982–1990 organ Stowarzyszenia Dziennikarzy PRL.

¹² W. Kolasa, *Czasopisma prasoznawcze*, s. 217.

¹³ W pierwszym okresie w stopce redakcyjnej podawano jedynie, że „redaguje Zespół”. W „Od Redakcji” w numerze 1–2 z 1950 r. czytamy, że redaktorem odpowiedzialnym za realizację nowych wytycznych Związku Zawodowego Dziennikarzy RP w „Prasie Polskiej” będzie Henryk Korotyński

marca 1990 r. (numer łączony 1–3, tj. w numeracji ciągłej 486–488), padając ofiarą zarówno zmian w kraju i w stowarzyszeniach dziennikarskich, jak i ekonomicznych (tzn. hiperinflacji) u progu lat dziewięćdziesiątych.

Oferta RSW „Prasa”

Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Ruch” (od 1973 r. RSW „Prasa-Książka-Ruch”), jako największy wydawca gazet i (wysokonakładowych) czasopism, była inicjatorem i nakładcą, a pośrednio i (przez podległe struktury RSW – warszawskie, krakowskie, wrocławskie) wydawcą licznej rodziny czasopism środowiskowych, branżowych oraz kilku tytułów naukowych.

Na szczeblu centrali tego koncernu przez kilka dekad istotną rolę pełnił biuletyn branżowo-środowiskowy ukazujący się pod często zmienianymi tytułami i podlegający bardziej złożonym transformacjom. W ciągu niemal czterech dekad pismo ewoluowało od „Biuletynu Zarządu Głównego RSW Prasa” (1953–1972)¹⁴, przez „Biuletyn Prasowo-Wydawniczy” (1972–1974) do miesięcznika „Nasze Problemy” (1974–1989). Rodowód tego ostatniego był zresztą znacznie bardziej skomplikowany; pismo powstało z połączenia wspomnianych biuletynów z linią pism związanych z kolportażem i upowszechnianiem prasy¹⁵. Spośród wymienionych najbliższy popularyzacji osiągnąć prasoznawców był ten pierwszy, ukazujący się w czasach, gdy periodyki o ambicjach naukowych dopiero startowały. Natomiast w końcowym okresie działalności koncernu RSW wydawano (nieregularnie) także „Zeszyty Szkoleniowe” (1985–1989), pismo, w którym obok materiałów prze-

(przewodniczący tegoż związku). „Zarząd Główny stwierdza, że pismo Związku «Prasa Polska» winno stać się kierowniczym organem naszej prasy – odzwierciedlać i poddawać krytycznej ocenie jej bieżącą pracę, umożliwiać wymianę doświadczeń, omawiać pracę organizacji związkowej...”. W latach 1952–1953 wydawano pismo w zmniejszonym formacie i z kolorową okładką, potem powrócono do formatu zbliżonego do A4. Po raz pierwszy w 1957 r. pojawiło się nazwisko naczelnego – Tadeusza Lipskiego (1957–1968), zastąpionego z kolei przez Zenona Wilczewskiego (od numeru 12 z 1968 r. do nr 2–3 z 1981 r.).

¹⁴ W latach 1966–1972 pismo ukazywało się pod nieco zmienionym tytułem: „Biuletyn. Zarząd Główny RSW Prasa”, ale wciąż jako pismo do użytku wewnętrznego. Biuletyny zawierały typowe informacje korporacyjne, ale często dołączano załączniki z opracowaniami o charakterze naukowym. Wydanie specjalne „Biuletynu” (maj 1964, nr 72) zawiera opracowanie Sylwestra Dzikiego *Spis badań nad środkami masowej informacji w Polsce w latach 1963–1965 (Bibliografia prospektywna)*.

¹⁵ „Nasze Problemy”, miesięcznik ogólnodostępny (w cenie 40 zł), powstały w połowie 1974 r. (jako nr 7–8, a w numeracji ciągłej biuletynów RSW – jako nr 177, Rok XVII) z połączenia wspomnianego „Biuletynu Prasowo-Wydawniczego” oraz „Problemów Ruchu”. Linię pism kolporterskich „Ruchu” reprezentowały kolejno takie tytuły, jak: „Biuletyn Centralnego Zarządu Upowszechniania Prasy i Książki” (1959–1970), „Biuletyn Zjednoczenia Upowszechniania Prasy i Książki «Ruch» w Warszawie” (1969–1970) oraz „Problemy Ruchu” (1970–1974).

znaczonych dla szkoleń ideologicznych dziennikarzy zamieszczano także teksty naukowe medioznawców warszawskich i śląskich¹⁶.

Obok wydawania serii pism branżowych czy branżowo-środowiskowych, RSW była jądrem krystalizacji dwóch ośrodków naukowo-badawczych, a w ślad za tym – dwóch periodyków naukowych.

Historycznie wcześniejszy był warszawski Zakład Badań Prasoznawczych RSW „Prasa” (1954–1959)¹⁷. Z jego kilkuletnią działalnością wiąże się edycja „Biuletynu Naukowego ZBP” (w latach 1956–1959 ukazało się 21 zeszytów różnej objętości na prawach rękopisu¹⁸), ale przede wszystkim uruchomienie pierwszego naukowego periodyku – „Kwartalnika Prasoznawczego” (1957–1959)¹⁹, redagowanego przez Mieczysława Kafla. Kwartalnik ten miał także w latach 1957–1958 wydanie obcojęzyczne²⁰; drukowano tam wyselekcjonowane i w nieco innym układzie teksty z wydania polskiego (głównie z części artykułowej, ale także i recenzje książek czy skrót kroniki), tłumaczone na któryś z czterech języków: rosyjski, angielski, francuski lub niemiecki. To wydanie (nakład w 1957 r. – 1500 egzemplarzy, w 1958 r. – zredukowany do 1230, a na koniec do 800) docierało do 248 placówek prasoznawczych w 57 krajach²¹. Na łamach dziewięciu numerów „Kwartalnika Prasoznawczego”²² – obok sporej liczby tekstów historycznoprasowych – ukazało się wiele tekstów ważnych dla współczesnych dyskusji o statusie prasoznawstwa, dotyczących prawa prasowego i etyki dziennikarskiej, pokazujących powojenny rynek prasowy i problemy czytelnictwa prasy. Ogłaszali swe prace autorzy również ze środowiska krakowskiego (np. Władysław Kobylański, Stanisław Orsini-Rosenberg), jak i zagraniczni (np. Jacques Kayser z Paryża, Aleksander Bierendeń z Leningradu, Vladimir Klimeš z Bratysławy i inni). Bardzo rozbudowana była część recenzyjna i kronika naukowa oraz noty bibliograficzne.

¹⁶ Zob. W. Kolasa, *Czasopisma prasoznawcze*, s. 215.

¹⁷ ZBP powołano we wrześniu 1954 r., ale w praktyce dopiero nadanie mu statutu i struktury (wraz z wyznaczeniem zadań) w kwietniu 1955 r. umożliwiło działalność. Uruchomiono pracownię współczesnej prasy polskiej, prasy międzynarodowej, historii prasy polskiej, studiów nad organizacją i czytelnictwem prasy oraz techniki wydawniczej. O dorobku naukowym i wydawniczym ZBP pisał m.in. M. Kafel, *Szkoły dziennikarskie*, s. 165–169. Zob. także M. Zawadka, *Z historii niektórych powojennych wydawnictw prasowych*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1962, nr 1–2, s. 42–43.

¹⁸ Wiele z tych opracowań w wersji skróconej i poprawionej opublikowano potem w „Kwartalniku Prasoznawczym”.

¹⁹ ZBP współuczestniczył też w edycji półrocznika „Prasoznawstwo” (ukazały się dwa numery w 1956 r.); pismo to było wydawane w serii zeszytów uczelnianych Wydziału Dziennikarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Zob. S. Dziki, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa*, s. 11; M. Kafel, *Szkoły dziennikarskie*, s. 166.

²⁰ Ukazało się w sumie osiem numerów, choć trzy były podwójne (1–2 i 3–4 z 1957 oraz nr 3–4 z 1958).

²¹ S. Dziki, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa*, s. 12.

²² W związku z likwidacją ZBP i samego pisma, w 1959 r. ukazał się już tylko jeden zeszyt, bez numeracji (jako Rok III).

W przeciwieństwie do ZBP, instytucją trwałą okazał się powołany w Krakowie w lipcu 1956 r. przy Krakowskim Wydawnictwie Prasowym (w strukturach RSW) Krakowski Ośrodek Badań Prasoznawczych (od 1960 r. – już jedyny w Polsce Ośrodek Badań Prasoznawczych), a wraz z nim jego naukowy organ – kwartalnik (debiutujący jako dwumiesięcznik) „Zeszyty Prasoznawcze” (1960 r. do dziś). „Zeszyty Prasoznawcze” były ostatnim ogniwem²³ w ewolucji pisma naukowego, które startowało w 1957 r. jako „Biuletyn Prasoznawczy”, skromnie wydawany w technice powielaczowej na prawach rękopisu (ukazały się dwa numery pod redakcją Jana Kalkowskiego), a następnie już drukiem kwartalnik „Prasa Współczesna i Dawna” (1958–1959; łącznie sześć numerów, gdyż w 1959 r. ukazał się już tylko jeden zeszyt podwójny).

„Zeszyty Prasoznawcze” w ciągu ponad półwiecza istnienia podlegały ewolucji pozostającej w dość ścisłym związku z przemianami organizacyjnymi samego OBP. W rozwoju pisma wyróżniono więc trzy zasadnicze okresy: 1) fazę „pospolitego ruszenia” (1958–1967), 2) fazę „pełnej profesjonalizacji” (1968–1990) oraz 3) fazę „akademicką” (od 1991 r. do dziś)²⁴. W pierwszym okresie (wliczając epizod PWiD) krystalizowała się dopiero linia pisma i struktury organizacyjne (nie było redaktora naczelnego, a jedynie sekretarz redakcji, od 1965 r. – także pierwszy etatowy redaktor techniczny). Ponad 20-letni okres „pełnej profesjonalizacji” charakteryzował się wykrystalizowaniem pełnej, kilkuosobowej obsady etatowej redakcji, z Pawłem Dubielem jako redaktorem naczelnym, podlegającej formalnie Krakowskiemu Wydawnictwu Prasowemu, co umożliwiło rozwinięcie nie tylko części artykułowej, ale także rozbudowę działów recenzyjno-sprawozdawczych i informacyjno-kronikarskich²⁵. W sumie w czasach RSW ukazały się 132 numery „Zeszytów”, a teksty zajmowały ponad 23,1 tys. stron. O fazie akademickiej „Zeszytów”, otwartej wraz z likwidacją koncernu RSW „Prasa-Książka-Ruch” w 1990 r. będzie mowa później. Omówieniu zawartości „Zeszytów” w latach 1958–2012 poświęcono ostatnio obszerną książkę²⁶.

Odnotujmy na koniec, że Centralna Agencja Fotograficzna, agenda RSW, wydawała przez kilka lat pismo branżowe (fachowe) „Refleks” (1966–1972). Był to nieregularnik (wydano 12 numerów) poświęcony dziennikarstwu fotograficznemu

²³ Stąd w numeracji „Zeszytów Prasoznawczych” uwzględnia się ciągłość z „Prasą Współczesną i Dawną”.

²⁴ Pełniejsza charakterystyka tych okresów oraz ewolucji zawartości kwartalnika – zob. R. Filas, „Zeszyty Prasoznawcze” a Ośrodek Badań Prasoznawczych (OBP) – małżeństwo niemal doskonałe, w: *Zeszyty Prasoznawcze – analiza zawartości (1957–2012): metody, tematy, autorzy*, red. M. Kawka, R. Filas, P. Płaneta, Kraków 2016, s. 19–23; R. Filas, P. Płaneta, *Zeszyty Prasoznawcze (1958–2013)*.

²⁵ W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. część „nieartykułowa” zajmowała około 44% powierzchni pisma, podczas gdy po 1990 r. spadła do kilkunastu procent. Zob. R. Filas „Zeszyty Prasoznawcze” a Ośrodek Badań Prasoznawczych, s. 27 (tabela 2).

²⁶ *Zeszyty Prasoznawcze – analiza zawartości (1957–2012): metody, tematy, autorzy*, red. M. Kawka, R. Filas, P. Płaneta.

czy raczej fotografii prasowej. Zamieszczano tam m.in. materiały z dziejów dziennikarstwa fotograficznego, jego gatunków, zagadnień estetycznych i prawnych²⁷.

Pisma pod szyldem Radiokomiteu

Podobnie jak RSW była patronem całej rodziny czasopism związanych z prasoznawstwem i dziennikarstwem prasowym, tak Komitet ds. Radia i Telewizji²⁸, a ściślej – jego różne agendy były w latach 1956–1990 wydawcą sporej liczby tytułów (w sumie sześciu) podejmujących problematykę radiowo-telewizyjną, głównie o charakterze branżowym i środowiskowym, ale także ewoluujących w kierunku uruchomienia cenionego przez półtorej dekady pisma naukowego. Droga do kwartalnika „Przekazy i Opinie” (1975–1991) była długa i dość zawiła. Prowadziła od miesięcznika „Antena” (listopad 1956–1958, łącznie 12 numerów), traktującego o sprawach warsztatowych związanych z funkcjonowaniem radia i telewizji²⁹. W tym okresie, pod szyldem Biura Studiów i Oceny Programu, wprowadzono dwa nowe miesięczniki: „Biuletyn Telewizyjny” (połowa 1957–1968) oraz „Biuletyn Radiowy” (1958–1968).

Oba miesięczniki drukowały scenariusze, przedruki naukowych publikacji autorów zagranicznych, schematy ramówek programów radiowo-telewizyjnych krajów zagranicznych, rzadziej – oryginalne prace naukowe autorów polskich. Numery uzupełniał szeroki serwis informacyjny zagraniczny, ze szczególnym uwzględnieniem polonistów³⁰.

Z połączenia obydwu tytułów (wydawanych do użytku wewnętrznego) powstał „Biuletyn Radiowo-Telewizyjny” (1969–1970), przekształcony następnie w „Studia Radiowo-Telewizyjne” (1971–1972), tytuł bardziej zbliżony do periodyku naukowego. Funkcję tego ostatniego przejął z kolei dwutygodnik „Aktualności Radiowo-Telewizyjne” (1972–1974), wydawany pod szyldem Ośrodka Badania Opinii Publicznej i Studiów Programowych (w strukturach Radiokomiteu). Czasopismo nie tylko przejęło zagraniczny serwis informacyjny poprzednich biuletynów, ale także publikowało wstępne raporty z badań OBOPiSP oraz fragmenty obszerniejszych opracowań³¹. Na koniec tego pasma transformacji, w drugiej połowie 1975 r. w miejsce „Aktualności” pojawił się w pełni naukowy kwartalnik „Przekazy i Opi-

²⁷ S. Dziki, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa*, s. 14.

²⁸ W latach pięćdziesiątych XX w. był to Komitet do spraw Radiofonizacji „Polskie Radio”.

²⁹ Problematykę tę miał kontynuować zapowiadany tygodnik „Radio i Telewizja”, ale podjęły ją po części dwa nowe miesięczniki.

³⁰ S. Dziki, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa*, s. 15.

³¹ *Ibidem*, s. 15–16.

nie”, redagowany w ostatnim swym pięcioleciu przez Karola Jakubowicza³². Pismo z natury rzeczy poświęcało wiele miejsca zagadnieniom mediów elektronicznych – radiofonii i telewizji, filmowi, a w latach osiemdziesiątych także nowym mediom (wideo), zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i ich funkcji społecznych, kulturowych, wychowawczych, skuteczności komunikowania, oddziaływania na młodzież itp. Systematycznie publikowano materiały z prowadzonych przez OBOPiSP badań empirycznych. Wiele miejsca poświęcano dyskusji nad teoretycznymi zagadnieniami komunikowania masowego, modnymi teoriami (np. ideom McLuhana czy teorii użytkowania i korzyści), sprawom komunikowania międzynarodowego (nowego ładu informacyjno-komunikacyjnego – o którym pisali np. John Galtung czy Karol Jakubowicz). Udostępniano łamy kwartalnika medioznawcom z innych ośrodków krajowych (np. Waleremu Pisarkowi, Tomaszowi Gobanowi-Klasowi, Jerzemu Mikułowskiemu Pomorskiemu), jak i autorytetom zagranicznym (np. Umberto Eco, Kaarle Nordrenstrengowi, Tapio Varisowi, Francisowi Balle, Jurijowi Łotmanowi, Winfriedowi Schulzowi, Robertowi C. Picardowi i wielu innym). Zdarzały się numery monograficzne – pokonferencyjne, albo poświęcone określonemu kręgowi zagadnień, np. semiotyce przekazów audiowizualnych (numer 2–3 z 1986), ekonomice mediów (numer 3 z 1991) bądź zawierające materiały komisji do spraw reformy radiofonii publicznej (nr 1 z 1991). Obszerny był dział recenzyjny, w szczególności systematycznie przeglądano zawartość około 10 czołowych periodyków zagranicznych, ale także i „Zeszytów Prasoznawczych”. Pismo ukazywało się do końca 1991 r. (w sumie 66 zeszytów), początkowo w nakładzie 1050+50 egzemplarzy, potem (od końca lat siedemdziesiątych) zwiększył się do 1200+50, aby na koniec spaść do 600 egzemplarzy. Kwartalnik padł ofiarą likwidacji Radiokomiteu i emancypacji Ośrodka Badania Opinii Publicznej jako placówki badawczej zorientowanej bardziej na działalność komercyjną.

Czasopisma afiliowane przy placówkach akademickich, PAN i NOT

W czasach PRL istniały stosunkowo nieliczne studia dziennikarskie, ale uczelnie takie szkolenia prowadzące rzadko zdobywały się na uruchamianie własnego periodyku naukowego, nierzadko przy tym korzystając ze współpracy z miejscowymi komórkami RSW czy organizacji dziennikarskiej. W praktyce periodyki te miały dość krótki żywot.

³² Redaktorami naczelnymi „Przekazów i Opinii” byli kolejno: Łukasz Szymański (1975–1976), Albin Kania (od nr 4 z 1978 do nr 2 z 1981), Wanda Lipnik (od nr 3 z 1981 do nr 3 z 1986) oraz Karol Jakubowicz (od nr 4 z 1986 do nr 3 z 1991), a redaktorem honorowym nr 4 z 1991 r. (ostatniego) był Maciej Mrozowski. W 1977 i części 1978 r. w stopce wymieniano tylko skład Kolegium Redakcyjnego, bez funkcji, ale nie było już w jego składzie Szymańskiego.

Najbardziej rozbudowane kształcenie dziennikarzy prowadził Uniwersytet Warszawski mając samodzielny Wydział Dziennikarski³³. Już w 1956 r. we współpracy z RSW-owskim Zakładem Badań Prasoznawczych uruchomiono półrocznik „Prasoznawstwo” (dwa numery), który przestał się ukazywać w związku z debiutem w 1957 r. w ZBP „Kwartalnika Prasoznawczego”. Po likwidacji ZBP i jego organu naukowego, na Uniwersytecie Warszawskim uruchomiono kolejno powielany półrocznik „Biuletyn Naukowy Wydziału Dziennikarskiego UW” (1961), zamieniony na „Biuletyn Naukowy Studium Dziennikarskiego UW” (1962), a w kolejnych latach – na „Biuletyn Prasoznawczy Studium Dziennikarskiego UW i Ośrodka Dziennikarskiego przy SDP” (1963–1966). Dodajmy, że w roku 1966/1967 ukazało się w tym tandemie wydawniczym czasopismo międzynarodowe w języku angielskim „International Review of Journalism” (tylko jeden numer).

Wrocławskie środowisko prasoznawcze skupione wokół seminarium doc. dr. Aleksandra Berezy (w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego) oraz Ośrodka Analiz Prasowych i Dokumentacji Prasowej Wrocławskiego Wydawnictwa Prasowego aktywnie partycypowało w edycji „Wrocławskiego Rocznika Prasoznawczego” (1972–1975/1976). Publikacje zamieszczone w czterech wydanych rocznikach pisma stanowią głównie plon wspólnych konferencji naukowych (z udziałem prasoznawców z zewnątrz, np. z krakowskiego OBP). Krąg stałych zainteresowań tematycznych obejmował teorię prasy, język prasy, dokumentację badań prasoznawczych oraz kształcenie kadr dziennikarskich. Przedmiotem zainteresowania były magazyny, reklama prasowa, nagłówki prasowe oraz prasa regionalna³⁴. W gruncie rzeczy „Rocznik” był publikacją nieperiodyczną, wymagającą każdorazowo decyzji wydawcy, a ten ostatni stawiał na publikowanie przede wszystkim dorobku badawczego uczelni i placówek Wrocławia³⁵.

Odnotujmy, że nieco podobna do wrocławskiej była sytuacja w formowanym od końca lat siedemdziesiątych Zakładzie Dziennikarstwa na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Co prawda, śląskim prasoznawcom kierowanym przez Józefa Mądrego nie udało się uruchomić własnego periodyku naukowego, ale we współpracy z RSW działał Prasoznawczy Ośrodek Badawczo-Dokumentacyjny Śląskiego Wydawnictwa Prasowego przy Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego, wydający w formie biuletynowej (w latach 1985–1989) „Studia i Materiały” w trzech seriach: Seria A (Raporty, Szkice, Artykuły), Seria B (Raporty z sondży

³³ W 1961 r. Wydział Dziennikarski UW (mający uprawnienia magisterskie) przekształcono w 2-letnie Studium Dziennikarskie UW (z dwoma katedrami: Historii Prasy oraz Teorii i Praktyki Dziennikarstwa). Zob. M. Kafel, *Szkoły dziennikarskie*, s. 167.

³⁴ Zob. *Od redakcji*, „Wrocławski Rocznik Prasoznawczy” 1974, s. 5–6.

³⁵ Zob. *Od redakcji*, „Wrocławski Rocznik Prasoznawczy” 1975/1976, s. 8. O likwidacji pisma zadecydowała zapewne przedwczesna śmierć Aleksandra Berezy. Ostatni tom redagowało kolegium pod przewodnictwem Romana Karpińskiego.

terenowych i analiz prasowych, Ekspertyzy, Opinie, Informacje) oraz Seria C (Materiały pomocnicze do dydaktyki dziennikarskiej)³⁶.

Natomiast żadnych związków z wydawcami prasy ani organizacjami zawodowymi nie ma organ Pracowni Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX wieku Polskiej Akademii Nauk (od 1969 r. – w obrębie Instytutu Badań Literackich PAN). Początkowo (od 1962 r., pod red. Józefa Skrzypka) był to „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” (choć już od 1969 r. ukazywał się jako kwartalnik), przekształcony następnie (pod red. Jerzego Myślińskiego) w „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1977–1993). Jak pisał Sylwester Dziki, autor opracowania poświęconego roli tych dwóch periodyków w rozwoju i kształtowaniu się nowej subdyscypliny w obrębie polskiego prasoznawstwa, tytuł ten

...był jedynym w Polsce (i nie tylko) czasopiśmem poświęconym **wyłącznie** problematyce badań historycznoprasowych. (...) W pierwszym okresie (1962–1971) na łamach pisma wyraźnie dominowała problematyka dziennikarstwa XVIII- i XIX-wiecznego (blisko 50% publikacji), i to ze szczególnym uwzględnieniem problematyki prasy zaboru rosyjskiego. W drugim (1984–1993) zaś wzrastało zainteresowanie prasą okresu międzywojennego, okupacji, a zwłaszcza prasą po 1944 r.³⁷

W tym ostatnim dziesięcioleciu interesowano się też żywo (w formie przeglądów bibliograficznych) czasopiśmami fachowymi, specjalistycznymi, hobbistycznymi, prasą polonijną; powstało także wiele opracowań dotyczących dziennikarstwa radiowego³⁸. Pismo ukazywało się w nakładzie 500, a pod koniec – 400 egzemplarzy (w tym około 25% nakładu stanowiła prenumerata zagraniczna). W 32 tomach (1962–1993³⁹) opublikowano prace około 380⁴⁰ autorów krajowych i zagranicznych⁴¹.

W tej kategorii mieści się także kwartalnik Naczelnej Organizacji Technicznej – „Prasa Techniczna” (1971–1990), redagowany początkowo przez Jana W. Czarnowskiego, a na koniec przez Alicję Topolewską-Jezior. Było to pismo łączące cechy periodyku z zakresu techniki, informacji naukowej i tradycyjnie rozumianego prasoznawstwa. W wydanych ogółem 110 numerach pisma znajdziemy też wiele materiałów z historii prasy technicznej⁴².

³⁶ Zob. M. Gierula, M. Jachimowski, *Wpływ Ośrodka Badań Prasoznawczych w Krakowie na kształtowanie się środowiska medioznawczego w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2017, nr 1, s. 57–69.

³⁷ S. Dziki, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, s. 96.

³⁸ *Ibidem*, s. 116.

³⁹ Jerzy Myśliński zwraca uwagę, że mylnie wydrukowano datę wydania ostatniego numeru pisma – rok 1994. Zob. *idem*, *Od „Rocznika Czasopiśmiennictwa Polskiego” do „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1998, R. 1, z. 1–2, s. 6.

⁴⁰ W cytowanym artykule Sylwestra Dzikiego mowa o ponad 350 autorach. Zob. *idem*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, s. 6.

⁴¹ J. Myśliński, *Od „Rocznika Czasopiśmiennictwa Polskiego”*, s. 6.

⁴² W. Kolasa, *Czasopisma prasoznawcze*, s. 217–218.

Bilans czasów PRL (1947–1989)

Próbując dokonać bilansu rozwoju prasy medioznawczej za okres ponad 40-letni musimy pamiętać o dwóch trudnościach. Po pierwsze, spora liczba pojawiających się tytułów mocno zaciemnia faktyczny stan oferty, gdyż wiele z nich podlegało transformacji, tzn. kilkietapowej ewolucji przed osiągnięciem stanu finalnego. Zatem w pewnym sensie jest to ciągle jedno pismo, mimo że ukazuje się pod różnymi tytułami i niekiedy z nieco zmienionymi funkcjami (np. po fuzji z jeszcze innym tytułem). Po drugie, zawartość tych pism (dziś powiedzielibyśmy: ich „content”) często wymyka się sztywnym kryteriom „naukowości”, „fachowości” czy „środowiskowości”. No i dochodzi jeszcze problem statusu pisma: oddzielenie biuletynów funkcjonujących na prawach rękopisu od czasopism ukazujących się drukiem. W przypadku tych pierwszych chodzi także o to, czy jest to wstępne ogniwo w naturalnej ewolucji jakiegoś pisma ku doskonalszej formie (jak np. w krakowskim OBP z „Biuletynu Prasoznawczego” po roku wyłania się kwartalnik naukowy „Prasa Współczesna i Dawna”) czy też biuletyn funkcjonujący obok oficjalnych tytułów prasowych (jak np. w warszawskim ZBP „Biuletyn Naukowy ZBP” ukazuje się przez cały okres równoległe z tamtejszymi periodykami naukowymi stanowiąc pierwszą okazję do publikacji prac naukowych w stanie pierwotnym – pełniejszym pod względem objętości, ale odbiegającym od rygorów publikacji naukowej).

W pierwszej kwestii łatwo zauważyć, że prawie wszystkie pisma będące organami, związane z jakimiś instytucjami dłużej, w skali kilkunastu czy tym bardziej kilkudziesięciu lat, podlegały transformacji nie tylko funkcji, ale i tytułu. W rzeczywistości ciągłość tytułu utrzymał przez przeszło cztery dekady jedynie miesięcznik „Prasa Polska”, choć dość szybko zmienił się jego charakter (z pisma branżowo-naukowego na branżowo-środowiskowy), przez dwie dekady „Prasa Techniczna”, a ponadto „Wrocławski Rocznik Prasoznawczy” (ale ten ukazywał się bardzo krótko). O wszystkich pozostałych tytułach powiemy, że podlegały wielorakiej ewolucji. Można to próbować przedstawić graficznie, w formie łańcucha przekształceń.

Periodyki naukowe ZBP (2)

Prasa (*wspólnie z WD UW) → Kwartalnik Prasoznawczy
(1956) (1957–1959)

Periodyki naukowe OBP

Biuletyn Prasoznawczy → Prasa Współczesna i Dawna → Zeszyty Prasoznawcze
(1957) (1958–1959) (od 1960 do dziś)

Periodyki naukowe IBL PAN (2)

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego → Kwartalnik Historii Prasy Polskiej
(1962–1976) (1977–1993)

Periodyki naukowe Wydziału/Studium Dziennikarskiego Uniwersytetu Warszawskiego (3)

Biuletyn Naukowy WD UW (1961) → Biuletyn Naukowy SD UW (1962) → Biuletyn Prasoznawczy SD UW
i OD SDP (od 1963–)

Czasopisma branżowe RSW (*fuzja dwóch gałęzi) (7)

Biuletyn ZG RSW „Prasa” → Biuletyn. ZG RSW Prasa → Biuletyn Prasowo-Wydawniczy*;
(1953–1965) (1966–1972) (1972–1974)
→ Nasze Problemy
(1974–1989)

Biuletyn C.Z.Up. PiK → Biuletyn Z.Up. PiK Ruch → Problemy Ruchu (+*)
(1959–1968) (1969–1970) (1970–1974)

Czasopisma branżowe i naukowe Komitetu ds. Radia i Telewizji (i OBOPiSP) (6)

Biuletyn Telewizyjny →
(1957–1968)
→ **Biuletyn R-T** → **Studia R-T** → Aktualności Radiowo-Telewizyjne → **Przekazy i Opinie**
(1969–1970) (1971–1972) (1972–1974) (połowa 1975–1991)

Biuletyn Radiowy →
(1958–1968)

W czasach PRL ukazało się co najmniej 31 tytułów, ale jeśli uwzględnimy przedstawione wyżej transformacje – pozostanie 20. W tej liczbie mieści się 15, a de facto 10 periodyków naukowych (firmowanych przez placówki naukowe – branżowe instytuty naukowo-badawcze, akademickie, PAN). Pozostałe reprezentują głównie kategorię pism branżowych, poświęconych fachowej prezentacji (w formie stosunkowo długiej – kilku, niekiedy kilkunastostronicowej wypowiedzi dziennikarskiej bądź nawet przedstawicieli świata nauki) zagadnień związanych z funkcjonowaniem i zmianami w danej dziedzinie działalności (wydawaniu prasy w Polsce i na świecie, zagadnieniom techniki i dziennikarstwu radiowemu czy telewizyjnemu) danej firmy (RSW, Radiokomitetu). Gdy w kręgu poruszanych zagadnień dominowały teksty stosunkowo krótkie (maksymalnie 2–3 strony), a wśród poruszanych tematów zaś przeważały sprawy organizacyjne (kronika działalności różnych organów statutowych i agend wewnętrznych, sprawy socjalne, „życie załogi” czy stowarzyszenia), to wówczas lokujemy dany tytuł w kategorii „środowiskowe”. W stanie czystym tego typu prasy w omawianym okresie nie znajdziemy, kilka tytułów natomiast reprezentuje typ pośredni – pisma „środowiskowo-branżowe” oddające swe łamy jednym i drugim kwestiom.

W dojrzałym okresie PRL, u progu lat osiemdziesiątych mieliśmy więc:

- cztery periodyki naukowe („Zeszyty Prasoznawcze”, „Kwartalnik Historii Prasy”, „Prasa Techniczna” oraz „Przekazy i Opinie”);
- dwa czasopisma branżowo-środowiskowe („Nasze Problemy” i „Prasa Polska”).

Jak wykazał Kolasa⁴³, do 1989 r. przetrwało łącznie osiem tytułów o rodowodzie peerelowskim⁴⁴. Po okresie transformacji spośród nich pozostały jedynie „Zeszyty

⁴³ *Ibidem*, s. 212.

⁴⁴ Oprócz sześciu wymienionych w 1980 r. doszły „Zeszyty Szkoleniowe”, a autor zaliczył także „Biuletyn Nakładów Prasy Krajowej i Zagranicznej” (Ruch).

Prasoznawcze”, zawdzięczając to migracji, wraz z Ośrodkiem Badań Prasoznawczych, pod skrzydła Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1991 r. rozpoczęła się tzw. faza akademicka w rozwoju „Zeszytów”, kierowanych odtąd przez Walerego Pi-sarka⁴⁵.

Lata dziewięćdziesiąte – nowe rozdzanie

Wraz z nową gospodarką i konkurencją rynkową, rozwojem rynku reklamowego zaczęły się pojawiać pisma branżowe i środowiskowe (np. stowarzyszeń dziennikarskich, różnych kolporterów etc.) – w sumie kilkanaście nowych tytułów. Proces ten opisał Kolasa:

Równolegle zaczęły się pojawiać nowe wydawnictwa m.in. zorientowane ekonomicznie „Media Polska” (1993–1999), nast. jako „Media i Marketing Polska” i „Raport Prasowy” (1996–1998); dziennikarskie „Press” (od 1996); związane z SDP „Forum Dziennikarzy” (od 1997) i reprezentujące środowiska katolickie „Mikrus Dziennikarski” (od 1994) oraz pisma kolporterów „Rynek Prasowy” (od 1991), „Twój Ruch” (od 1994) i „Nasz Kolporter” (od 1996). W końcu dekady powołano także dwa pisma naukowe: „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (od 1998) i „Studia Medioznawcze” (2000)⁴⁶.

Dodajmy, że Prasowa Agencja Telewizyjna TVP SA przez kilka lat wydawała „Aktualności Telewizyjne”, pismo branżowe dostarczające informacji o procesach zachodzących na polskim (i światowym) rynku telewizyjnym (i wyimki z badań OBOP). Na przełomie wieków ukazywał się (do 2002 r.) miesięcznik „Tele@top”, poświęcony w dużej mierze problemom rozwoju telewizji kablowej. Z kolei ukazujący się do dzisiaj miesięcznik „Press”, przeznaczając wiele uwagi zagadnieniom związanym z uprawianiem zawodu dziennikarskiego, jest także cenionym dostarczycielem aktualnych informacji i analiz dotyczących całego rynku medialnego, w tym wszechstronnie informującym o nowych mediach – internecie, mediach społecznościowych i mobilnych.

Nowe tytuły wchodzące na rynek w ostatniej dekadzie XX w. nie miały już zwykle charakteru biuletynowego, były czasopismami w pełnym tego słowa znaczeniu, ale wiele z nich ukazywało się stosunkowo krótko. Do przełomu XX/XXI w. dotrwały trzy pisma branżowe (wspomniane miesięczniki „Press”, „Tele@top” i dwutygodnik „Media i Marketing Polska”), trzy naukowe (dwa świeżo debiutujące i „stare” „Zeszyty Prasoznawcze”) oraz trzy środowiskowe.

⁴⁵ Wydawano podwójne numery dwa razy w roku; cykl kwartalny przywrócono w drugiej połowie 2012 r. po zmianie wydawcy (na Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego) i redaktora naczelnego (jest nim Wojciech Kajtoch). O fazie akademickiej zob. R. Filas, P. Płaneta, *Zeszyty Prasoznawcze (1958–2013)*.

⁴⁶ W. Kolasa, *Czasopisma prasoznawcze*, s. 212.

Uwagi końcowe

Przegląd stanu wiedzy na temat czasopiśmiennictwa poświęconego dziennikarstwu i branży medialnej pokazuje, iż wciąż pewne obszary są słabo zbadane. Należy do nich zaliczyć w pierwszej kolejności tytuły już nieistniejące, ale ukazujące się dłużej (jak miesięcznik „Prasa Polska” czy kwartalnik „Przekazy i Opinie”) albo reprezentatywne dla pewnych środowisk w pewnym, choćby krótkim okresie (np. warszawski „Kwartalnik Prasoznawczy” czy „Wrocławski Rocznik Prasoznawczy”). Z perspektywy XXI w. pora także na próbę zbilansowania 20-letniej obecności na rynku miesięcznika „Press” czy niewiele krótszej – „Rocznika Historii Prasy Polskiej”.

Przyszłość pokazała, że wraz z rozrastaniem się środowisk badaczy mediów podstawy rozwoju znalazły periodyki naukowe, głównie związane z placówkami akademickimi (jest ich dzisiaj już kilkanaście, w tym istniejące wyłącznie w wersji elektronicznej) lub afiliowane przy Polskim Towarzystwie Komunikacji Społecznej (jak „Central European Journal of Communication”) czy Komisji Prasoznawczej PAN (wspomniany „Rocznik Historii Prasy Polskiej”).

Bibliografia

- Czajkowska M., *Stanisław Teofil Jarkowski*, „Prasa Współczesna i Dawna” 1958, nr 4.
- Dziki S., *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa prasoznawczego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1988, nr 2.
- Dziki S., „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1962–1993), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1999, R. 2, z. 2.
- Filas R., Płaneta P., *Zeszyty Prasoznawcze (1958–2013). An outline of the structure, content and social features of the quarterly*, „Central European Journal of Communication”, Spring 2014, t. 7, nr 1.
- Filas R., „Zeszyty Prasoznawcze” a Ośrodek Badań Prasoznawczych (OBP) – małżeństwo niemal doskonałe, w: *Zeszyty Prasoznawcze – analiza zawartości (1957–2012): metody, tematy, autorzy*, red. M. Kawka, R. Filas, P. Płaneta, Kraków 2016.
- Gierula M., Jachimowski M., *Wpływ Ośrodka Badań Prasoznawczych w Krakowie na kształtowanie się środowiska medioznawczego w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2017, nr 1.
- Kafel M., *Z historii badań nad prasą w Polsce*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1963, nr 1–2.
- Kafel M., *Szkoły dziennikarskie i ośrodki badań nad prasą*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1964, nr 3.
- Kolasa W., *Czasopisma prasoznawcze i prasoznawstwo w czasopiśmiennictwie (1989–2000)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2002, R. 5, z. 1.
- Marylska R., *Pierwsze próby organizacji badań prasoznawczych w okresie 1918–1939*, „Kwartalnik Prasoznawczy” 1958, nr 1–2.
- Myśliński J., *Od „Rocznika Czasopiśmiennictwa Polskiego” do „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1998, R. 1, z. 1–2.

Pisarek W., *Polish media studies between past and future. The role of the Press Research Centre (OBP) in Cracow*, „Central European Journal of Communication”, Spring 2014, t. 7, nr 1.

Zawadka M., *Z historii niektórych powojennych wydawnictw prasowych*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1962, nr 1–2.

Zeszyty Prasoznawcze – analiza zawartości (1957–2012): metody, tematy, autorzy, red. M. Kawka, R. Filas, P. Płaneta, Kraków 2016.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest rozwój czasopiśmiennictwa medioznawczego w Polsce w XX w. Autor, wykorzystując dorobek poprzedników (głównie Sylwestra Dzikiego, Władysława Kolasy), jak i prowadząc własną weryfikującą źródła kwerendę biblioteczną naszkicował rozwój periodyków o charakterze naukowym, na tle instytucji sprawczych – jak koncern RSW (ZBP w Warszawie, OBP w Krakowie), Radiokomitet (OBOPiSP), placówki akademickie i PAN oraz pisma (w znacznej mierze w formie biuletynów) branżowe czy branżowo-środowiskowe związane z wydawcami, nadawcami czy stowarzyszeniami dziennikarskimi. Bariery nie do przejścia (z wyjątkiem „Zeszytów Prasoznawczych”) okazały się procesy transformacji systemu u progu lat dziewięćdziesiątych. Dziś rozwija się głównie prasa naukowa mająca mocne oparcie w środowiskach akademickich.

DEVELOPMENT OF MEDIA-STUDY PERIODICALS IN POLAND IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

Summary

The subject of this article is the development of media-study periodicals in Poland in the twentieth century. The author, by utilizing the output of his predecessors (mainly Sylwester Dziki, Władysław Kolasa), and conducting own library research to verify the sources, has outlined the development of scientific periodicals (in connection with the issuing bodies such as RSW concern: ZBP in Warsaw, OBP in Krakow), Radiokomitet (OBOPiSP), academic institutions, the Polish Academy of Sciences and trade publications (mostly in the form of newsletters) or trade-environmental journals connected with publishers, senders or associations of journalists. At the beginning of the 1990s, the transformation processes of the system turned out to be an insurmountable obstacle (with the notable exception of “Zeszyty Prasoznawcze”). These days mark the development of scholarly press which has a strong foothold in the academic community.